

Nghệp vụ nhập vai của nhà báo điều tra

ThS NGUYỄN NGÀ HUYỀN

Học viện Báo chí và Tuyên truyền; Email: ngahuyenforever@gmail.com

Nhận ngày 15 tháng 8 năm 2021; chấp nhận đăng tháng 2 năm 2022.

Tóm tắt: Trong báo chí điều tra, nhập vai được đánh giá là kỹ năng khó hàng đầu, nhưng lại là kỹ năng được sử dụng thường xuyên vì hiệu quả và chất lượng thông tin mà nó mang lại. Thông tin có được từ nhập vai là những thông tin chân thật nhất vì đó có thể là lời của một đối tượng tự thú tội, là hình ảnh ghi lại hành vi phạm pháp của ai đó, hoặc là sự tường thuật bằng hình ảnh một tình huống, một bối cảnh để công luận dễ hình dung về câu chuyện... Rất nhiều vụ việc tiêu cực đã không thể bị “phanh phui” nếu thiếu đi việc nhập vai của nhà báo. Chính bởi hiệu quả từ thông tin do nhập vai mang lại mà việc sử dụng kỹ năng này cũng đòi hỏi ở nhà báo một năng lực, trình độ không phải ai cũng dễ dàng đạt được.

Từ khóa: nghiệp vụ nhập vai; nhà báo điều tra; báo chí điều tra.

Abstract: In investigative journalism, role-playing is the most challenging skill, yet it is frequently used due to its effectiveness and high quality of information. Information obtained from role-playing is the most truthful because it can be words of a self-confessed subject, pictures of illegal behaviors, visual reports of situations, or contexts so that the public can easily understand the story, etc. Without role-playing, many negative cases would not have been uncovered. Because of the effective information provided by role-playing, this skill requires journalists a certain level of competence that is not easily attained.

Keywords: role-playing skills; investigative journalists; investigative journalism.

1. Nhập vai là gì?

Trong nghiệp vụ điều tra nói chung, bao gồm cả điều tra của cơ quan công an và điều tra của cơ quan báo chí, nhập vai là một nghiệp vụ đòi hỏi ở người sử dụng nó một “năng khiếu” nhất định. Điều này cũng không quá khác biệt nếu so sánh với việc một người cần có năng khiếu diễn xuất để trở thành một diễn viên. Hiểu một cách đơn giản, ngắn gọn, nhập vai là đóng vai một nhân vật khác với bản thân mình. Mục đích của nhập vai trong điều tra là để có thể “che mắt” những đối tượng điều tra, khiến họ không nghi ngờ, từ đó chiến sĩ công an hoặc nhà báo dễ tiếp cận đối tượng, hiện trường để thu thập thông tin nhằm làm sáng tỏ một vụ việc tiêu cực đang bị các đối tượng che đậy.

Ví dụ, để điều tra một đường dây buôn bán, vận chuyển trái phép ma túy, chiến sĩ công an hoặc nhà

báo có thể nhập vai thành một con nghiện ma túy, một đầu mối mua bán ma túy; để điều tra một đường dây mua bán trái phép động vật hoang dã, họ cũng có thể nhập vai thành một chủ nhà hàng chuyên tiêu thụ thịt động vật hoang dã, một khách hàng cá nhân có nhu cầu mua hàng chế phẩm từ động vật hoang dã, một kẻ môi giới...

Nếu so sánh việc nhập vai của một chiến sĩ công an và một nhà báo trong điều tra một vụ án, có thể khẳng định việc nhập vai của chiến sĩ công an có nhiều thuận lợi hơn bởi công an là lực lượng hành pháp, được nhà nước trao đầy đủ quyền hạn về mặt pháp lý để thực hiện việc điều tra. Do vậy, khi nhập vai, họ được sử dụng nhiều biện pháp nghiệp vụ mà có thể nhà báo điều tra phải xin giấy phép thì mới được dùng như: ghi âm, ghi hình, giám sát, theo dõi bằng thiết bị đặc biệt... Bên cạnh đó, tùy vào từng vụ

việc, các chiến sĩ công an khi nhập vai có thể được giải tỏa để đối tượng sa lưới, trong khi đây là điều mà nhà báo điều tra tuyệt đối không được thực hiện.

Việc nhập vào vai gì cần phụ thuộc vào vụ việc, vào đối tượng mà người nhập vai muốn tiếp cận, đồng thời cũng phải phụ thuộc vào sự phù hợp của người nhập vai đối với vai đó về nhiều khía cạnh. Những nhà báo điều tra dày dặn kinh nghiệm có thể nhập vai thành thực, nhưng cũng không có nghĩa là họ có thể nhập vào mọi vai trong mọi vụ việc.

2. Tầm quan trọng của nhập vai

Nhà báo điều tra Đỗ Doãn Hoàng (Báo Dân Việt), người được nhà văn Suông Nguyệt Minh mô tả là “làm việc bằng kỹ năng của một nhà báo sắc sảo, nhưng cũng hành động như một sĩ quan an ninh điều tra giàu kinh nghiệm”, từng chia sẻ rằng: “Nhập vai và viết được là điều quan trọng nhất đối với phóng viên điều tra”⁽¹⁾.

Khẳng định này của một nhà báo điều tra nổi tiếng đủ để thấy vai trò tiên quyết của nghiệp vụ nhập vai trong điều tra báo chí. Nhà báo Trần Lệ Thủy cũng chia sẻ ý kiến về vai trò của nghiệp vụ nhập vai trong một hội thảo về báo chí điều tra như sau: “Nghiệp vụ nhập vai cung cấp những bằng chứng tốt nhất về những việc làm sai trái, khi những kẻ phạm tội tự nói ra những lời buộc tội chính mình”⁽²⁾.

Trong vụ điều tra về mắnm tôm bẩn tại Thanh Hoá, nhà báo Đỗ Doãn Hoàng đã nhập vai khách lấy mẫu hàng lớn từ Hà Nội vào thăm một cơ sở sản xuất mắnm tôm có tiếng, và ghi lại được những hình ảnh tại bề làm mắnm tôm của cơ sở này: “Ông kính máy quay của chúng tôi đang ‘vấp’ phải vô số côn trùng đáng sợ đang bơi hoặc đã ‘tử nạn’ trong bể bơi mang tên ‘bể mắnm tôm’. Video và các bức ảnh kèm bài viết này nói lên tất cả. Hải hùng, lúc nhúc, cả bộ sưu tập côn trùng không một ai dám nghĩ nó có thể được ngâm xác rồi trở thành một phần món ‘đặc sản’ ăn trực tiếp vào miệng. Vài con nhện to bằng hai ngón tay, phơi mình chết thối, nổi lênh bênh trong bể mắnm. Lại mấy chú thạch sùng con nào cũng to dài, đen thui mục ruỗng ‘mắc cạn’ trên bề mắnm tôm lây nhầy, hay trắng hếu vừa trương phềnh, ‘bơi’ theo dòng nước mắnm”⁽³⁾. Những mô tả kèm theo ảnh chụp rõ nét được đưa vào minh chứng trong bài báo đã làm công chúng hoàn toàn bị thuyết phục và không khỏi bàng hoàng

trước thực trạng mắnm tôm bẩn mà bài báo phản ánh. Nếu không nhập vai, nhà báo khó lòng “lọt” vào tận nơi để có thể bí mật chụp những hình ảnh như vậy đưa đến công chúng.

Một bộ phim tài liệu từng gây chấn động tại Anh mang tên “Cảnh sát bí mật” (tên nguyên gốc tiếng Anh là “The Secret Policeman” do đài BBC sản xuất và phát sóng) đã gây “sốc” cả công luận và chính quyền Anh khi nó được phát sóng vào năm 2003. Trong bộ phim tài liệu này, phóng viên Mark Daly của đài BBC đã nhập vai làm một cảnh sát tập sự và bí mật ghi hình những lời nói, hành vi mang tính phân biệt chủng tộc của một số sĩ quan cảnh sát tại Manchester. Kết quả là 10 cảnh sát đã bị sa thải, 12 cảnh sát bị kỷ luật và Ủy ban Khiếu nại Cảnh sát đã đề xuất nhiều thay đổi trong cơ chế đào tạo cảnh sát toàn quốc tại Anh. Có thể thấy, chỉ có thể bằng nghiệp vụ nhập vai thì sự thật mà Mark Daly phanh phui mới thuyết phục được công luận, và nhập vai cũng chỉ thành công khi nó được kết hợp nhuần nhuyễn với kỹ năng sử dụng các thiết bị ghi hình bí mật. Bởi nếu phóng viên nhập vai thành công nhưng thiếu đi bằng chứng thì mọi kết quả sẽ trở nên vô nghĩa. Mark Daly từng chia sẻ về việc ghi hình bí mật vụ việc này: “Tôi có cả bộ đồ nghề của James Bond với máy quay gắn khắp nơi, kể cả trong áo chống đạn, cặp tài liệu, bằng điều khiển ô tô, dàn âm thanh nổi, và bất cứ khi nào có thể thì đều có một nhóm hỗ trợ bí mật theo sát tôi”⁽⁴⁾.

Mặc dù nghiệp vụ nhập vai được các nhà báo ở các quốc gia sử dụng, nhưng trong thực tiễn vẫn có nhiều điểm riêng biệt ở mỗi nền báo chí khác nhau. Tại Việt Nam, bên cạnh việc tôn vinh nghiệp vụ nhập vai, nhà báo Đỗ Doãn Hoàng cũng vô cùng thận trọng trong việc sử dụng nghiệp vụ này, bởi “có nhiều vụ việc, nếu nhà báo điều tra không tinh táo, họ có thể bị khởi tố thậm chí mang án tù vì các hành vi như “nhập vai sâu quá” trở thành kẻ lừa dối hoặc cố tình gợi ý tiếp tay cho cái ác”⁽⁵⁾.

Chính vì vậy, trước khi quyết định dẫn thân và nhập vai để điều tra một vụ việc nào đó, nhà báo cần cân nhắc kỹ lưỡng bằng việc tự đặt ra các câu hỏi sau và tìm cách giải đáp:

Nhập vai có phải lựa chọn duy nhất hoặc mang tính quyết định trong việc làm sáng tỏ vụ việc không?

Còn lựa chọn nào khác để làm rõ vụ việc mà

không phải nhập vai?

Nếu nhập vai, nguy cơ vi phạm đạo đức, pháp luật sẽ ở mức độ nào?

Nếu nhập vai, những chứng cứ hy vọng thu được sẽ là gì?

Những chứng cứ thu được từ nhập vai có đủ để làm sáng tỏ vấn đề không?

Nếu vẫn chưa chắc chắn, nhà báo điều tra có thể tìm đến những đồng nghiệp đáng tin cậy hoặc tham vấn những chuyên gia về pháp lý để tìm lời khuyên phù hợp. Điều quan trọng nhất không chỉ là vụ việc được làm sáng tỏ, mà còn là việc nhà báo và cơ quan báo chí phải đảm bảo nhập vai mà không vi phạm pháp luật hay đạo đức báo chí.

3. Làm thế nào để nhập vai

Một khi đã quyết định nhập vai để điều tra, làm sáng tỏ một vụ việc, điều đầu tiên nhà báo cần làm là khảo sát, thu thập thông tin, để có những nhận định quan trọng bước đầu về: vấn đề, câu chuyện, con người... liên quan đến vụ việc. Ví dụ, nếu nhà báo cần điều tra về vụ việc các trại nuôi gấu hợp pháp lén lút thu hoạch mật gấu để bán trái phép, thì nhà báo cần tìm hiểu bước đầu các thông tin như: trại đó ở đâu, nuôi số lượng gấu như thế nào, ai là người quản lý, làm thế nào để vào thăm trại gấu mà không bị nghi ngờ v.v. Từ đó, nhà báo mới quyết định đến bước tiếp theo là xác định vai mà mình sẽ nhập vào.

Bước tiếp theo, nhà báo cần xác định nhập vai gì. Việc nhập vai gì sẽ quyết định đến mọi sự chuẩn bị tiếp theo liên quan đến: kiến thức, hình thức, ngôn ngữ, cách giao tiếp, cử chỉ của nhà báo. Vì vậy, nhà báo cần “phác thảo” những đặc trưng của vai đó ở các khía cạnh trên. Tiếp tục phân tích ví dụ trên, nếu nhà báo xác định sẽ nhập vai một kẻ muốn lấy hàng mật gấu để bán cho khách, thì chắc chắn nhà báo cần chuẩn bị: về kiến thức (hiểu biết về mật gấu, có thể phân biệt các loại mật gấu khác nhau, cách lấy mật gấu, cách pha chế mật gấu, giá thị trường của mật gấu, hiểu nhu cầu tâm lý khách hàng mua mật gấu...), về hình thức (trang phục, đầu tóc, vẻ ngoài phù hợp), về ngôn ngữ (hiểu những thuật ngữ của giới buôn bán mật gấu, phong cách nói năng giao tiếp...).

Ở bước này, nhà báo lưu ý cần lựa chọn nhân vật nhập vai sao cho có những đặc điểm về ngoại hình

phù hợp với hình thể, độ tuổi. Ví dụ, một nhà báo dày dạn, trưởng thành, với hình thức có chút “bụi bặm” sẽ khó để vào vai một sinh viên trẻ đi xin việc nhưng hoàn toàn có thể vào vai một kẻ buôn bán mật gấu. Nhưng cũng cần lưu ý rằng dù có những đặc điểm tương đồng với nhân vật nhập vai ra sao, nhà báo cũng cần có sự tập luyện, chuẩn bị, để ngôn ngữ, cử chỉ, điệu bộ của mình được tự nhiên và giống nhân vật nhất có thể. Đó là chưa kể đến những hiểu biết mặc định của nhân vật nhập vai mà nhà báo phải học hỏi.

Nhà báo Nguyễn Đức Hiền (Báo Pháp luật TP.HCM) cho biết: “Để thực hiện phóng sự điều tra “Tận đáy xã hội”, vào Trung tâm Bảo trợ xã hội TP.HCM sống chung với người lang thang xin ăn, các đối tượng xì ke, nghiện hút, tôi mất 4 tháng để lán lán với đám bụi đời bên xe Miền Đông. Vào trại, đại bàng hỏi: “mày nói là mày ở khu bên xe Miền Đông, mày biết ai ở đó?”, trả lời không xong là no đòn ngay”⁽⁶⁾.

Việc nhập vai đòi hỏi ở nhà báo một sự chuẩn bị vô cùng công phu và một bản lĩnh dân thân. Một khi đã nhập vai, nhà báo sẽ phải diễn thật trọn vẹn và cố gắng đi đến cùng vụ việc. Trong suốt quá trình ấy, chỉ cần một chút sơ suất, nhà báo có thể bị lộ, gặp nguy hiểm, và việc điều tra thất bại. Vì thế, đây là công việc không phải ai cũng làm được và dám làm.

Tiếp đến, nhà báo cần chuẩn bị cho việc ghi hình, ghi âm bí mật khi nhập vai. Bởi, như đã đề cập ở trên, việc nhập vai có thành công đến mấy mà nhà báo không có bằng chứng cho sự phạm tội, thì tất cả đều trở nên vô nghĩa. Theo nhà báo Đỗ Doãn Hoàng, nhà báo “cần trang bị cho mình các thiết bị quay phim, chụp ảnh kín đáo, tinh vi, thuận lợi tác nghiệp khi vào các vai hoá trang khác nhau, như kính quay phim để sử dụng khi vào vai trí thức, đồng hồ quay phim khi vào vai tay chơi, bút quay phim khi vào vai doanh nhân, mũ quay phim khi tìm hiểu, ghi hình lén đã ngoại...”⁽⁷⁾.

Các nhà báo điều tra luôn sở hữu nhiều thiết bị loại này để dự phòng trong trường hợp thiết bị chính gặp trục trặc. Nhà báo Nguyễn Trường Sơn (Đài Truyền hình Việt Nam) cũng chia sẻ một số kinh nghiệm sử dụng các thiết bị như: máy quay đầu dò dùng trong trường hợp không gian quan sát hạn chế, nhà báo có thể luồn qua khe cửa để biết bên trong các

đối tượng đang làm gì, nói gì; máy quay có thời gian quay lên đến nhiều tuần được nhà báo đặt kín đáo ở một khu vực cố định để “canh” hành vi phạm tội của đối tượng trong một khoảng thời gian...

Mặc dù còn nhiều vấn đề tranh cãi về tính pháp lý trong việc sử dụng thiết bị ghi hình, ghi âm bí mật của nhà báo, nhưng trên thực tế nếu không sử dụng các thiết bị này, thì hầu như chẳng thể có tác phẩm báo chí điều tra. Do đó, tuy còn bị giới hạn bởi luật định, nhưng bằng nhiều cách, nhà báo điều tra và cơ quan báo chí vẫn có thể sử dụng các thiết bị này và quan trọng nhất là khiến nó phát huy được tối đa vai trò của mình để góp bằng chứng đưa vụ việc tới công luận.

Tiếp đến, nhà báo cần chuẩn bị các phương án dự phòng để đảm bảo an toàn tính mạng, sức khỏe của bản thân và an toàn của cơ quan báo chí trong việc phản ánh vụ việc. Nhà báo cần có một nhóm hỗ trợ mình trong mọi công việc, mọi trường hợp của quá trình điều tra. Những người này có thể là những con mắt, cánh tay nối dài của nhà báo trong việc đánh động để nhà báo rút lui khi có nguy cơ bị lộ; có thể điều khiển phương tiện chờ sẵn để chờ nhà báo thoát thân khỏi một hang ổ; có thể là người giúp nhà báo cất giấu, lưu giữ bằng chứng ngay khi thu thập được... Bên cạnh đó, những nhà quản lý cấp cao trong cơ quan báo chí cũng cần cập nhật về vụ việc thường xuyên và có các phương án hỗ trợ nhà báo về mặt quan hệ với chính quyền, với cơ quan công an, và với các đơn vị liên quan khác. Bản thân nhà báo cũng cần luôn luôn chuẩn bị những số điện thoại khẩn cấp, hoặc những cung đường định sẵn trong đầu để thoát thân, hay những lời sẽ cần nói để tự cứu mình khi đối mặt với hiểm nguy.

Bước cuối cùng, nhà báo cần diễn tròn vai của mình. Bởi mọi công đoạn chuẩn bị sẽ là vô ích nếu như khi “lâm trận” ở thực địa nhà báo thất bại. Nhà báo Đỗ Doãn Hoàng từng chia sẻ: “Chúng tôi từng vào vai người mua động vật hoang dã; hoặc vào vai người đi đo đặc địa chất đang leo núi với máy móc thiết bị, có cả giấy giới thiệu của liên đoàn địa chất, bởi đó là lý do thuyết phục nhất để ăn ngủ cùng đám đi săn thú rừng. Hoặc để tiếp cận nơi nuôi nhốt, chế biến, làm tiêu bản động vật hoang dã, nhóm phóng viên chúng tôi từng mua cả lồng chim cu gáy, thuê xe máy, mượn quần áo diễn vai mình là thợ bắt chim,

thợ đồ ống lươn, đơm lờ đặt đó để lợ qua các bờ ruộng, bờ đầm lầy cỏ lác nhằm chụp được ảnh các vi phạm, trước khi trình báo công an môi trường để bắt giữ”⁽⁶⁾.

Nhà báo điều tra Mark Daly (BBC) trong ví dụ đã dẫn ở trên, nếu không diễn tròn vai là một cảnh sát tập sự, thì không thể “nằm vùng” được 7 tháng tại Sở cảnh sát Manchester (Anh), để rồi ghi lại những biểu hiện phân biệt chủng tộc nghiêm trọng của các tân cảnh sát và những giáo viên cảnh sát tại đây. Hay ở vụ Food Lion, hai nhà báo điều tra Lynne Dale và Susan Barnett của đài ABC (Mỹ) cũng đã không thể phanh phui vụ việc chuỗi siêu thị lớn Food Lion có hành vi xử lý thịt mất vệ sinh (như đóng gói lại cá hết hạn và làm mới lại thịt gà ế bằng cách biến thành thịt ướp gia vị) nếu như không nhập vai làm nhân viên thu ngân và nhân viên đóng gói thịt tập sự tại chuỗi siêu thị này.

4. Nhập vai đến đâu là đủ?

Về thời điểm kết thúc nhập vai: Nhà báo điều tra đầu tư công sức, thời gian, chuẩn bị kỹ lưỡng để nhập vai bao nhiêu, thì cũng cần dứt khoát và quyết đoán bấy nhiêu ở những thời điểm phải thoát vai. Có nhiều dấu hiệu cho nhà báo thấy đến thời điểm cần kết thúc nhập vai, đó là khi tính mạng, sức khỏe của nhà báo bị đe dọa, là khi việc thoát vai của nhà báo bảo vệ được tính mạng, sức khỏe của người khác, là khi đã thu thập đủ chứng cứ để cung cấp cho cơ quan công an tiến hành các bước tiếp theo...

Cũng có trường hợp nhà báo không thể chủ động thoát vai ngay lập tức hoặc không thể báo tin về cho cơ quan báo chí. Vì vậy, trong những vụ việc nguy hiểm, dễ dẫn đến những hoàn cảnh này, trước khi tiến hành nhập vai, nhà báo và lãnh đạo cơ quan báo chí cần có những dự tính trước, bảo đảm sao cho toà soạn có phương án can thiệp ngay lập tức và hiệu quả khi phóng viên gặp nguy hiểm. Để làm được điều này, giữa nhà báo và lãnh đạo cơ quan báo chí luôn cần cập nhật thông tin thông suốt, để cơ quan luôn biết được từng đường đi nước bước của nhà báo.

Về những điều không được làm khi nhập vai: Điều đầu tiên và quan trọng nhất, như đã đề cập ở phần đầu bài viết, là nhà báo tuyệt đối *không được gài bẫy* đối tượng điều tra. Vụ việc nhà báo Hoàng Khương (Bảo Tuổi trẻ TP.HCM) bị Công an TP.HCM

truy tố về tội đưa hối lộ khi thâm nhập để phát hiện đường dây “chạy xe vi phạm” tại TP.HCM chính là ví dụ tiêu biểu nhất cho sai lầm này của nhà báo.

Việc nhập vai của nhà báo nên được nhìn nhận là một “lớp vỏ bọc” để nhà báo thuận tiện trong việc tiếp cận vụ việc, đối tượng. Nhập vai là để nhà báo quan sát, ghi lại bằng chứng một cách khách quan nhất có thể. Vì vậy, mọi động thái chủ động tác động vào hoàn cảnh có thể ít nhiều khiến hiện thực bị sai lệch và diễn biến theo hướng không khách quan, làm thay đổi bản chất của nó. Nhà báo Nguyễn Đức Hiền đã khái quát nên 10 nguyên tắc nhập vai để điều tra, trong đó nội dung trên thuộc nguyên tắc số 3: “Không tác động vào sự vật, hiện tượng khiến nó thay đổi bản chất; không thúc đẩy sự kiện diễn ra hoặc khiến nó diễn ra sớm hơn bình thường. Bởi mục đích nhập vai là để tìm hiểu, mô tả, phản ánh đúng sự kiện như nó vốn có mà nếu không nhập vai, nhà báo sẽ không phản ánh được”⁽⁹⁾.

Ngoài ra, nhà báo không được thực hiện các hành vi vi phạm pháp luật khi nhập vai. Ví dụ, nhà báo nhập vai con nghiện để điều tra đường dây mua bán ma túy thì tuyệt đối không được sử dụng, vận chuyển, buôn bán ma túy; nhà báo điều tra buôn lậu thì không được thực hiện hành vi buôn lậu, đút lót... Trong nhiều hoàn cảnh, việc thực hiện các hành vi vi phạm pháp luật có thể là một yếu tố tạo dựng niềm tin của nhà báo đối với đối tượng, nhưng nhà báo cần tìm ra cách khác để tiếp cận và khiến đối tượng tin tưởng. Vì việc vi phạm pháp luật đã đi ngược lại mục đích tồn tại của báo chí. Ở mỗi cơ quan báo chí sẽ có những quy định riêng về những việc được làm và không được làm khi nhập vai điều tra. Nhà báo cần tuân thủ những quy định đó. Ngoài ra, mỗi nhà báo điều tra khi nhập cuộc cần liên tục tự hỏi bản thân mình: điều mà mình đang định làm có hợp pháp hay không?

5. Tính pháp lý của nhập vai

Cho đến nay, nhập vai là một nghiệp vụ báo chí còn đặt ra nhiều câu hỏi về mặt pháp lý. Đó là lý do khiến nhiều nhà báo điều tra cho rằng chỉ nên sử dụng thủ pháp này khi đó là phương cách cuối cùng để thực hiện điều tra. Trên thực tế, nhà báo, khi nhập vai điều tra, chưa được pháp luật bảo vệ giống như pháp luật bảo vệ các chiến sĩ công an nhập vai để điều tra. Vì thế, khi quyết định nhập vai, nhà báo không chỉ gặp

nguy hiểm đến từ các đối tượng vi phạm pháp luật, mà còn gặp rủi ro trước chính luật pháp. Các đối tượng hoàn toàn có thể coi việc nhập vai của nhà báo là lừa dối và kiện ngược lại.

Sau khi vụ Food Lion được phanh phui vào năm 1992, vài năm sau, Food Lion đã kiện ngược lại đài ABC và hai nhà báo với cáo buộc gian lận, vi phạm nghĩa vụ trung thành và xâm phạm các hành vi thương mại không công bằng. Food Lion cho rằng ABC đã sử dụng các phương pháp thu thập thông tin bất hợp pháp để lấy thông tin cho báo cáo. Mặc dù kết quả của phiên toàn phúc thẩm đã có lợi cho đài ABC khi đài này chỉ phải đền bù 2 đô-la Mỹ do vi phạm nghĩa vụ trung thành, nhưng rất có thể ở một trường hợp khác, tại một nền báo chí khác, toà án sẽ không đứng về phía cơ quan báo chí và nhà báo điều tra./

(1) Nguyễn Thị Trường Giang (chủ biên) (2019), *Báo chí điều tra về buôn bán trái pháp luật động vật hoang dã*, Nxb. Đại học Quốc gia Hà Nội, tr.213.

(2) Trần Lê Thuỳ, *Nghiệp vụ nhập vai đối với báo chí quốc tế*, Hội thảo khoa học Quốc tế “Kinh nghiệm Việt Nam và quốc tế về nghiệp vụ báo chí điều tra”, Hà Nội, tháng 3.2014.

(3) Lăng Quân - Tâm Ninh (21.8.2017), *Kinh hoàng mam tom bán*, Báo Lao động điện tử, <https://laodong.vn/phong-su/kinh-hoang-mam-tom-ban-550410.ldo>

(4) Susan Swarbrick (29.8.2016), *Mặt đối mặt: Nhà báo Mark Daly của BBC tiết lộ sự thật để tạo ra sự khác biệt* (bài gốc: Face to face: BBC Journalist Mark Daly uncovers the truth to make a difference), Báo The Herald Online, <https://www.heraldsotland.com/news/14710236.face-face-bbc-journalist-mark-daly-uncovers-truth-make-difference/>

(5) Đỗ Doãn Hoàng, *Bài viết Nghề phóng viên điều tra và giới hạn của sự an toàn*, Tài liệu dành cho đào tạo nghiệp vụ điều tra.

(6) Việt Dũng (23.5.2012), *Vụ Hoàng Khương và chuyện “nhập vai” của phóng viên*, Infonet, <https://infonet.vietnamnet.vn/thoi-su/vu-hoang-khuong-va-chuyen-nhap-vai-cua-phong-vien-99820.html>

(7) Nguyễn Thị Trường Giang chủ biên (2019), *Báo chí điều tra về buôn bán trái pháp luật động vật hoang dã*, Nxb. Đại học Quốc gia Hà Nội, tr.215.

(8) Đỗ Doãn Hoàng và Hiệp hội Bảo tồn Động vật hoang dã WCS (2016), *Bài viết Kỹ năng điều tra báo chí*, Tài liệu nội bộ.

(9) Nguyễn Đức Hiền: *Điều tra nhập vai - Làn ranh giữa đạo đức và pháp lý*, Hội thảo khoa học Quốc tế “Kinh nghiệm Việt Nam và quốc tế về nghiệp vụ báo chí điều tra”, Hà Nội, tháng 3.2014.